

Volume 2, 2024

LUFTA HIBRIDE E RUSISË NË BALLKANIN PERËNDIMOR: STRATEGJITË GJEOPOLITIKE DHE AKTORËT PROXY

Dr. Gurakuç Kuçi

Hulumtues i Lartë në Institutin për Studime të Luftës Hibride “OCTOPUS”
gurakuq.kuqi@octopusinstitute.org

Abstrakt

Ky punim shqyrton taktikat e luftës hibride të Rosisë kundër Ballkanit Perëndimor, duke u fokusuar në përdorimin e metodave të drejtpërdrejta dhe jo-drejtpërdrejta për të ushtruar ndikim në rajon. Studimi thellohet në përdorimin strategjik të manipulimit mediatic, sulmeve kibernetike dhe fushatave të dezinformimit, së bashku me angazhimin e aktorëve Proxy shtetërorë dhe jo-shtetërorë si Serbia, Republika Srpska dhe Kisha Ortodokse Serbe nga Rusia. Duke shfrytëzuar lidhjet historike, kulturore dhe fetare, Rusia synon destabilizimin e Ballkanit Perëndimor dhe parandalimin e integritetit më të ngushtë me NATO-n dhe Bashkimin Evropian. Vëmendje e veçantë i kushtohet gjeopolitikës së zgjedhjeve, ku Rusia manipulon proceset zgjedhore në vende si Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut për të favorizuar forca politike pro-ruse ose anti-perëndimore. Duke analizuar studime të rasteve kryesore, ky punim eksploron se si lufta hibride e Rosisë shfrytëzon dobësitë rajonale—si ndarjet etnike dhe institucionet e dobëta politike—duke përdorur taktika të fuqisë së butë dhe bashkëpunimit ushtarak. Gjetjet tregojnë se lufta hibride e Rosisë, duke përfshirë manipulimin zgjedhor, përbën një kërcënim të rëndësishëm për stabilitetin rajonal dhe sigurinë ndërkombëtare, duke nënvizuar nevojën për angazhim më të fuqishëm perëndimor për të kundërshtuar ndikimin rus. Ky studim ofron njohuri kritike mbi natyrën në evolucion të luftës hibride dhe ndikimin e saj në peizazhin gjeopolitik të Evropës Juglindore.

Fjalë kyçe: Rusia, Serbia, gjeopolitika e zgjedhjeve, metodat e luftës hibride, Ballkani Perëndimor, aktorët Proxy, propaganda

Hyrje

Ballkani në tërësi, dhe Ballkani Perëndimor në veçanti, kanë qenë vazhdimisht objektiva të ambicieve ekspansioniste të Rusisë. Këto synime shkojnë përtej aspiratave të thjeshta territoriale; ato janë thellësisht të lidhura me faktorë historikë, kulturorë dhe gjeopolitikë. Gjatë epokës së Rusisë Cariste, filozofi Aleksey Stepanoviç Khomyakov, një Sllavofil i njohur, botoi një artikull të diskutueshëm të titulluar “Mbi të Vjetrën dhe të Renë” në vitin 1839. Ky punim përshkroi një vizion për një perandori pan-sllave që synonte të unifikonte popujt sllavë nën udhëheqjen ruse, duke reflektuar një ambicie të përhershme që do të formësonte politikën e jashtme të Rusisë për breza me radhë (Rakitin, 2013).

Filozofia e Khomyakov-it hodhi themelet për përpjekjet e mëvonshme të Rusisë për të ndërtuar një perandori që shtrihej nga Oqeani Paqësor në Lindje deri në Detin Adriatik në Perëndim. Ky vizion përfshinte jo vetëm kufijtë lindorë të Austrisë dhe Prusisë, por gjithashtu shtrihej deri në Norvegji (Rakitin, 2013). Franjoh Zah më vonë propozoi një projekt që synonte konsolidimin e sllavëve të Ballkanit në një perandori, që parashikohej të realizohej në dy faza: fillimisht përmes “luftërave çlirimtare” dhe më pas përmes pastrimit etnik të territoreve të konsideruara si “hapësirë jetese sllave” (Batakovic, 2014). Parimet e përshkruara në vepra si “Naçertanije” (1844) nga Ilija Garashanini dhe programi bullgar i autoqefalisë ilustronjë më tej këtë ambicie imperialiste (Batakovic, 2014).

Pavarësisht ndryshimeve të mëdha politike gjatë viteve, përfshirë rënien e Perandorisë Cariste dhe ngritjen e rënien e Bolshevizmit, aspiratat imperialiste të Rusisë kanë mbetur të pandryshuara. Libri i Aleksandër Dugin-it, “Themelimet e Gjeopolitikës: E Ardhmja Gjeopolitike e Rusisë” i vitit 1997, artikulon një vizion strategjik që synon të ripërtërijë ndikimin global të Rusisë, veçanërisht në Euro-Azi. Dugin parashtron se peizazhi gjeopolitik është thelbësisht i ndarë midis “Tellurokracive” (fuqitë tokësore) dhe “Thalassokracive” (fuqitë detare), duke e pozicionuar Rusinë si një fuqi kryesore tokësore që duhet të kundërveprojë dominimin Atlantik përmes përfshirjes në ekspansion territorial strategjik, si aneksimi i Ukrainës dhe krijimi i një “Boshti Moskë-Tokio” për të rritur ndikimin në Lindjen e Largët. Ai thekson nevojën për të përdorur burimet natyrore të Rusisë për të ushtruar presion mbi kombet e tjera, duke avokuar një strategji gjeopolitike që përfshin nënshtrimin dhe destabilizimin e interesave Perëndimore për të arritur një rend botëror multipolar ku Rusia luan një rol qendror.

Presidenti i Rusisë në vitin 2004, në një fjalim pas krizës së pengjeve në shkollën e Beslanit, shprehu keqardhjen e tij për rënien e Bashkimit Sovjetik, duke e përshkruar si një kohë kur “ndaluan t’i kushtojmë

vëmendjen e duhur çështjeve të mbrojtjes dhe sigurisë dhe lejuam korrupsionin të minojë sistemin tonë gjyqësor dhe të zbatimit të ligjit” (Kremlin, 2004).

Putini më tej shpjegoi qëndrimet e tij lidhur me shpërbërjen e Bashkimit Sovjetik në fjalime dhe intervista të mëvonshme. Për shembull, në fjalimin e tij vjetor të vitit 2005 para Asamblesë Federale, ai e përshkroi shpërbërjen e BRSS-së si “katastrofën më të madhe gjeopolitike të shekullit” (Dickinson, 2022). Ai shtoi se “për popullin rus, ajo u bë një dramë e vërtetë. Dhjetëra miliona qytetarë dhe bashkëkombësit tanë u gjendën jashtë territorit rus” (Dickinson, 2022).

Në një ese të vitit 2021 të titulluar “Mbi Unitetin Historik të Rusëve dhe Ukrainasve”, Putin e zgjeroi perspektivën e tij, duke e përshkruar rënien e BRSS-së si “shpërbërja e Ruisë historike nën emrin e Bashkimit Sovjetik” (Dickinson, 2022). Ai u shpreh se “ajo që ishte ndërtuar për 1,000 vjet u humb në masë të madhe” (Dickinson, 2022).

Putini e bëri të qartë se ai e sheh shpërbërjen e Bashkimit Sovjetik si një pengesë gjeopolitike që minoi sigurinë dhe ndikimin e Ruisë në skenën globale. Shkrimet dhe fjalimet e tij zbulojnë një dëshirë për të ripërtërirë fuqinë e Ruisë dhe për të re-integruar ish-territoret sovjetike, veçanërisht Ukrainën, në sferën e ndikimit të Moskës.

Aspiratat imperialiste të Ruisë aktualisht po avancohen kryesisht përmes strategjive të pazakonta, të cilat

quhen
në
tërësi

Figura 1: Zbulimi i tendencave imperialiste të Ruisë nga historia

“luftë hibride”. Ky fenomen po shfaqet gjithnjë e më shumë si një formë e konfrontimit global.

Megjithatë, ky punim do të fokusohet në mënyrë specifike te taktikat e luftës hibride të Rusisë të përdorura në Ballkanin Perëndimor. Dobësitë unike të rajonit — të shënuara nga ndarjet etnike, institucionet e dobëta politike dhe sfidat ekonomike — krijojnë terren të përshtatshëm për taktika hibride si fushatat e dezinformimit dhe sulmet kibernetike.

Strategjia e luftës hibride të Rusisë përfshin metoda të drejtpërdrejta dhe metoda jo-drejtpërdrejta përmes aktorëve Proxy. Drejtpërdrejt, Rusia përdor media si Sputnik dhe Rybar për të shpërndarë narrativa që përputhen me interesat e saj. Ajo, në mënyrë indirekte, shfrytëzon aktorë shtetërorë si Serbia dhe Republika Srpska së bashku me entitete jo-shtetërore si Kisha Ortodokse dhe organizata pro-ruse për të ushtruar ndikim duke minimizuar përballjen e drejtpërdrejtë me fuqitë Perëndimore.

Ky punim do të analizojë se si metodat e luftës hibride të Rusisë përdoren kundër vendeve të Ballkanit Perëndimor dhe ndikimet e tyre në stabilitetin rajonal.

Pyetjet kërkimore

1. Çfarë metodash të luftës hibride përdor Rusia kundër vendeve të Ballkanit Perëndimor dhe si i shfrytëzojnë këto metoda dobësitë e rajonit?
2. Si përdor Rusia aktorët e drejtpërdrejt (shtetëror dhe jo-shtetëror) për të ndikuar në dinamikat politike dhe shoqërore në Ballkanin Perëndimor?
3. Çfarë roli luajnë zgjedhjet në strategjinë gjeopolitike të Rusisë në rajon dhe si kontribuon manipulimi elektoral në objektivat më të gjera të luftës së saj hibride?

Variabla e varur përqendrohet në metodat e luftës hibride të përdorura nga Rusia kundër vendeve të Ballkanit Perëndimor.

Metodologjia

Kjo studim adopton një kornizë kërkimore cilësore multidisiplinare për të analizuar strategjitë e luftës hibride të përdorura nga Rusia në Ballkanin Perëndimor. Hulumtimi i harmonizon njohuritë nga disiplina të ndryshme, duke përfshirë shkencat politike, marrëdhëniet ndërkombëtare, studimet ushtarake dhe analizën

e mediave, për të ofruar një kuptim të thelluar të ndikimit të Rosisë në rajon. Duke përdorur një kombinim të analizës historike-krahasuese dhe metodës së studimit të rasteve, kërkimi shpalos përparimin e taktikave gjeopolitike të Rosisë, me një theks të veçantë të studimet e rasteve si Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut. Këto raste specifike mundësojnë një eksplorim të detajuar të teknikave të luftës hibride, si ato të hapura ashtu edhe të fshehta, duke përfshirë manipulimin e mediave, ndërhyrjen në proceset zgjedhore dhe përdorimin e forcave përfaqësuese.

Gjithashtu, studimi përdor analizën e përmbajtjes për të shqyrtuar ndikimin e platformave mediatike pro-ruse si Sputnik dhe Russia Today, duke hetuar mekanizmat përmes të cilëve dezinformimi dhe propaganda përdoren për të destabilizuar rajonin. Kjo metodologji cilësore, e mbështetur nga shqyrtimi i dokumenteve historike dhe teorive bashkëkohore gjeopolitike, ndihmon në krijimin e një kuptimi të avancuar të dinamikave politike dhe shoqërore që Rusia synon të shfrytëzojë. Përmes këtij këndvështrimi multidisiplinar, hulumtimi tregon se lufta hibride tejkalon qasjet tradicionale ushtarake, duke përfshirë elemente të manipulimit kulturor, fetar dhe politik, duke nxjerrë në pah natyrën e ndërlikuar të konflikteve gjeopolitike bashkëkohore.

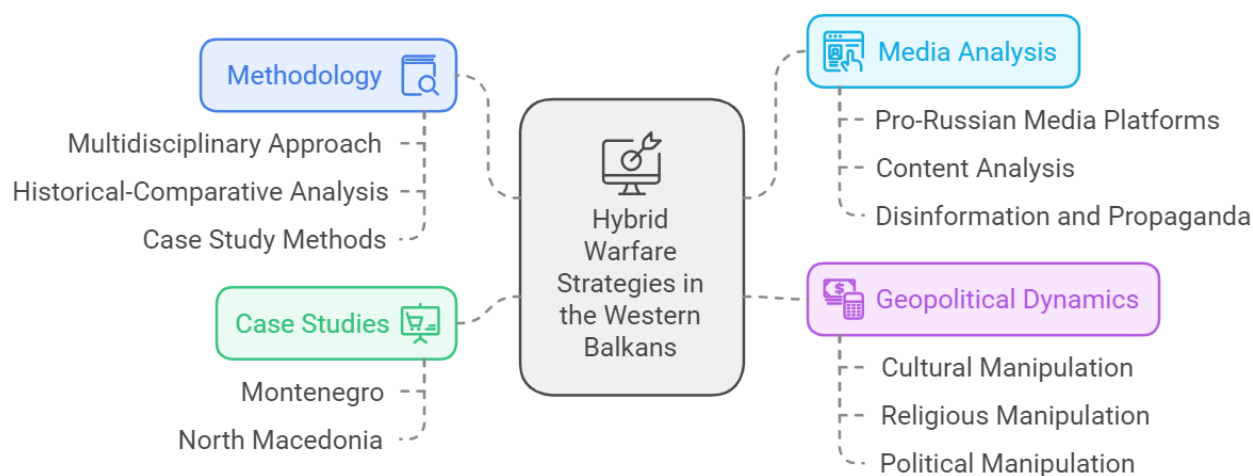

Figura 2: Metodologjia e Hulumtimit

Sfondi teorik

Lufta hibride është një koncept i shumëfishtë që përfshin aplikimin e njëkohshëm të metodave konvencionale, jo-konvencionale, kibernetike dhe informative për të arritur objektiva strategjike (NATO, 2020). Termi “lufta hibride” mori një rëndësi të madhe pas konfliktit Izrael-Hezbollah në vitin 2006, i cili

tregoi kombinimin efektiv të taktikave guerile me teknologjinë moderne (Mecklin, 2017). Megjithatë, rrënjët e luftës hibride mund të gjurmohen në strategjitë e lashta ushtarake. Vepra e Sun Tzu-së “Arti i Luftës” thekson përdorimin e mashtrimit, metodave indirekte dhe përshtatshmërisë, të cilat përputhen me konceptet moderne të luftës hibride (Jacobs & Kitzen, 2019).

Lufta hibride përfshin përzierjen e fuqisë ushtarake tradicionale me taktika jo-konvencionale, duke përfshirë sulmet kibernetike, dezinformimin, shtrëngimin ekonomik dhe manipulimin politik (Mecklin, 2017; Lanoszka, 2016). Ky kombinim i mundëson aktorëve shtetërorë të arrijnë objektiva strategjike pa u përfshirë në konflikte të plota konvencionale, duke e bërë atë një mjet veçanërisht tërheqës për vende si Rusia, e cila i ka përdorur këto metoda gjerësisht në vitet e fundit.

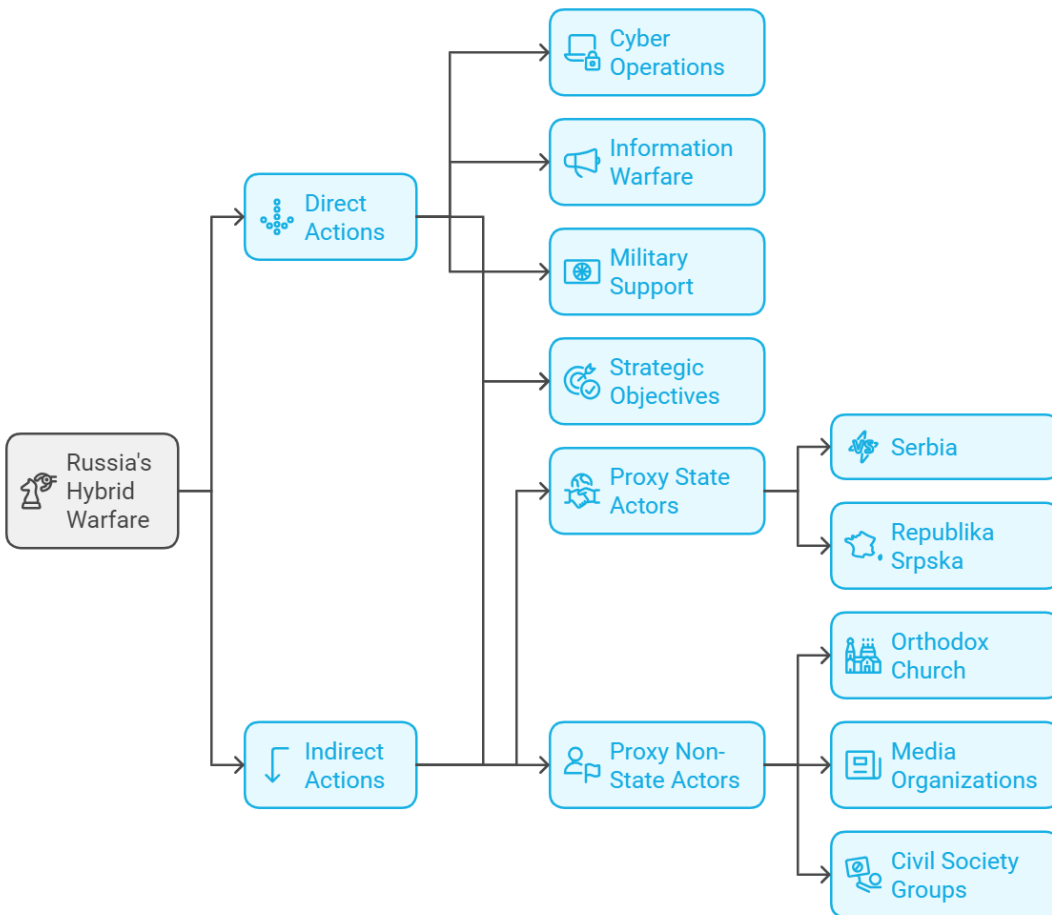
Aneksimi i Krimesë nga Rusia në vitin 2014 dhe përfshirja e saj në Ukrainën Lindore shërbejnë si shembuj kryesorë të luftës hibride. Në këto raste, Rusia përdori një përzierje të operacioneve kibernetike, luftës informative dhe mbështetjes për forca të parregullta për të arritur objektivat e saj pa u përfshirë në agresion ushtarak të hapur (Muradov, 2022; Lanoszka, 2016). Ky model i luftës hibride është përshtatur dhe aplikuar në rajone të tjera, përfshirë Ballkanin Perëndimor, ku Rusia kërkon të destabilizojë stabilitetin rajonal dhe të parandalojë integrimin me institucionet perëndimore si NATO dhe Bashkimi Evropian (Beraia, 2021).

Lufta hibride nuk është thjesht një strategji ushtarake; ajo është gjithashtu e lidhur ngushtë me cenueshmëritë politike dhe ekonomike të rajoneve të synuara. Në Ballkanin Perëndimor, ndasitë etnike të thella, institucionet politike të dobëta dhe zhvillimi i ulët ekonomik krijojnë një terren të favorshëm për taktikat hibride, përfshirë sulmet kibernetike dhe fushatat dezinformuese (Dolan, 2022; Bihari, 2019). Rusia ka shfrytëzuar këto cenueshmëri, duke përdorur lidhjet e saj historike, kulturore dhe fetare me rajonin. Përmes narrativave mediatike të krijuara me kujdes dhe përpjekjeve diplomatike, Rusia ka arritur të projektojë ndikim dhe të kultivojë ndjenja pro-ruse, veçanërisht në Serbi dhe Republika Srpska (Trifunović & Obradovic, 2020; Krasniqi et al., 2023; Lanoszka, 2016).

Një nga komponentët kryesorë të strategjisë hibride të Ruisë në Ballkanin Perëndimor është përdorimi i aktorëve “Proxy”. Këta përfshijnë si aktorë shtetërorë, të tillë si Serbia dhe Republika Srpska, ashtu edhe aktorë jo-shtetërorë, si Kisha Ortodokse, organizata mediatike dhe grupet e shoqërisë civile të lidhura me interesat ruse (Lanoszka, 2016). Aktorët “Proxy” i mundësojnë Ruisë të ushtrojë ndikim në mënyrë të jo-drejtëpërdrejtë, duke minimizuar rrezikun e konfrontimit të drejtëpërdrejtë me fuqitë perëndimore, ndërkohë që arrin objektivat e saj strategjike (Krasniqi et al., 2023).

Përveç aktorëve “Proxy”, Rusia ka përdorur edhe “fuqinë e butë” (soft power) si pjesë e strategjisë së saj hibride. Taktikat e fuqisë së butë përfshijnë promovimin e kulturës, gjuhës dhe ideologjisë ruse përmes programeve kulturore dhe arsimore (Trifunović & Obradovic, 2020). Këto iniciativa ndihmojnë në ndërtimin e një ndikimi afatgjatë duke formësuar perceptimet e popullsisë lokale, veçanërisht në vendet me lidhje historike me Rusinë. Këto metoda janë thelbësore për zbatimin e objektivave më të gjera strategjike të Rusisë në rajon, duke përfshirë dobësimin e ndikimit të NATO-s dhe BE-së.

Përfundimisht, është e rëndësishme të njohim se taktikat e luftës hibride të Rusisë në Ballkanin Perëndimor kanë ngjashmëri të mëdha me ato të përdorura në rajone të tjera, veçanërisht në Ukrainë dhe Gjeorgji. Në të gjitha rastet, Rusia ka synuar të kufizojë autonominë e politikës së jashtme të shteteve fqinje duke destabilizuar sistemet e tyre politike të brendshme dhe duke minuar aleancat e tyre me institucionet perëndimore (Lanoszka, 2016; Muradov, 2022). Duke përdorur një kombinim të dezinformimit, sulmeve kibernetike dhe manipulimit politik, Rusia synon të dobësojë integritetin institucional të këtyre rajoneve, duke penguar kështu integrimin e tyre në NATO dhe BE (Beccaro, 2021).

Ballkani Perëndimor, me rëndësinë e tij gjeopolitike dhe lidhjet historike me Rusinë, mbetet një pikë kyçe për përpjekjet e Rusisë në luftën hibride. Përsheptimi i integritetit të vendeve të Ballkanit Perëndimor në NATO dhe BE shihet si një hap kritik për të kundërshtuar ndikimin rus dhe për të parandaluar

Figura 3: Veprimet hibride të Rusisë kundër Ballkanit Perëndimor

konfliktet e ardhshme (Krasniqi et al., 2023).

Kështu mund të konkludojmë se lufta hibride e Rusisë kundër Ballkanit Perëndimor është zhvilluar dhe vazhdon të funksionojë në dy forma kryesore:

1. Në formë të drejtpërdrejtë nga vetë Rusia.
2. Në formë të jo-drejtpërdrejtë përmes aktorëve të saj “Proxy”, të cilët ndahen në dy nënkategori:
 - 2.1. Aktorë shtetërorë “Proxy” – përfshijnë shtete dhe entitete federale.
 - 2.2. Aktorë jo-shtetërorë “Proxy” – përfshijnë Kishën Ortodokse, shoqata, organizata, grupe të ndryshme interesi, parti politike, media, etj.

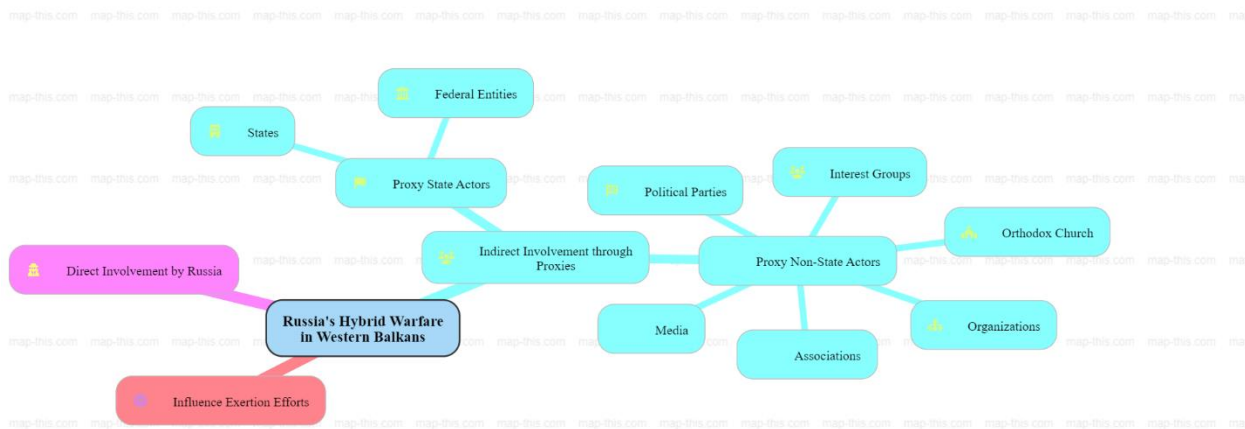

Figura 4: Metodat e luftës hibride të Rusisë kundër Ballkanit Perëndimor

Modelet e luftës hibride të Rusisë kundër Ballkanit Perëndimor

Forma e drejtpërdrejtë

Rusia, në përpjekjet e saj për të zgjeruar ndikimin përmes luftës hibride në Ballkanin Perëndimor, ka përdorur mjete të tilla si mediat që menaxhohen drejtpërdrejt nga Rusia, për shembull, Sputnik dhe Rybar. Për më tepër, Rusia ka themeluar shoqata që menaxhohen drejtpërdrejt nga Moska dhe ka krijuar të ashtuquajturat qendra ushtarake humanitare. Gjithashtu, janë ngritur qendra rekrutimi, si ajo e Grupit Wagner në Serbi.

Mediat që operojnë në Ballkanin Perëndimor nën kujdesin e drejtpërdrejtë të Rusisë përfshijnë:

- **Sputnik** – E themeluar në Serbi në vitin 2016, Sputnik u krijua në vitin 2014 me dekret të presidentit rus Vladimir Putin, dhe u zhvillua fillimisht në Rusi.

- **Russia Today (RT)** – Edhe pse nuk ka një zyrë zyrtare në Ballkanin Perëndimor, RT publikon lajme në serbisht dhe gjuhë të tjera. Funksionon si një media e sponsorizuar nga shteti rus, dhe lajmet e saj shpërndahen gjerësisht nga media në Ballkanin Perëndimor, sidomos ato që janë të afërta me interesat ruse.
- **RYBAR** – Ky kanal publikon analiza ushtarake në lidhje me konfliktin e Rosisë me Ukrainën, duke synuar të ndikojë në opinionin publik në përputhje me interesat ruse. RYBAR gjithashtu ka trajtuar çështje që lidhen me Ballkanin Perëndimor, veçanërisht Serbinë dhe Kosovën. Në prill të këtij viti, RYBAR njoftoi krijimin e një shkolle mediatike në Ballkanin Perëndimor, megjithëse nuk specifikoi vendndodhjen, duke theksuar vetëm se ekipe nga Serbia dhe Republika Srpska morën pjesë në aktivitetet edukative që lidhen me rrjetin social Telegram (RYBAR, 2024).

Rusia ka vepruar drejtpërdrejt në Ballkanin Perëndimor, sidomos në Serbi, përmes Grupit Wagner, i cili raportohet se ka vepruar me dhunë edhe në Kosovë.

- Në fund të vitit 2022, **Wagner hapi zyrtarisht një “qendër kulturore”** në Serbi me qëllim të angazhimit në përballjen informative me liberalët rusë që veprojnë kundër Moskës në Serbi. Qendra, e quajtur ORLY, caktoi Aleksandër Lisovin si udhëheqësin e saj, një individ që ishte ndaluar të hynte në Kosovë. Gjatë protestave në Leposaviq vitin e kaluar (2023), disa individë u panë të veshur me bluza që tregonin simbolet e Grupit Wagner. Gjithashtu, janë bërë përpjekje për të rekrutuar serbë. Edhe pse presidenti Vuçiq e ka kritikuar dhe mohuar çdo lidhje me grupin, ai nuk e ka kundërshtuar hapjen e qendrës.
- **Qendra Humanitare Ruso-Serbe** – e vendosur në Nish, Serbi, është një organizatë ndërqeveritare jofitimprurëse e themeluar më 25 prill 2012. Themelimi i saj u bazua në një marrëveshje bashkëpunimi midis Federatës Ruse dhe Serbisë, të nënshkruar nga ministrat përkatës të situatave emergjente dhe punëve të brendshme (RSHC, n.d.). Qendra ka përballur kritika dhe shqetësime, veçanërisht nga vendet perëndimore, të cilat kanë shprehur frikën se ajo mund të shërbejë si mbulim për aktivitete të inteligjencës ruse. Në vitin 2017, zyrtarët rusë kërkuan status diplomatik për qendrën, por kjo u kundërshtua nga Shtetet e Bashkuara dhe vende të tjera perëndimore, të cilat argumentuan se dhënia e këtij statusi mund të çonte në një prani të shtuar ushtarake ruse në Serbi dhe të minonte sovranitetin e vendit. Raportet e fundit tregojnë se ekzistojnë diskutime brenda qeverisë serbe për ndryshimin e mundshëm të statusit të RSHC-së, ndoshta si përgjigje ndaj presioneve për t’u përafëruar

më shumë me politikën e jashtme të Bashkimit Evropian dhe për të vendosur sanksione ndaj Rusisë pas pushtimit të saj në Ukrainë. Kjo ka ndezur debate për të ardhmen e qendrës dhe rolin e saj në marrëdhëniet Serbi-Rusi (FoNet, 2022) (Djurdjic, 2017). Kjo qendër është një ndikim i drejtpërdrejtë pasi është një marrëveshje ndërqeveritare.

- **Lidhjet ushtarake dhe të sigurisë** – Serbia ka ruajtur bashkëpunim të ngushtë ushtarak me Rusinë, i cili përfshin furnizimin me pajisje ushtarake dhe ushtrime të përbashkëta. Për shembull, Serbia ka marrë pajisje të ndryshme ushtarake nga Rusia, të tilla si avionët MiG-29 dhe sistemet e mbrojtjes ajrore Pantsir-S1, si pjesë e një marrëveshjeje për ndihmë ushtarako-teknike të nënshkruar në vitin 2016 (Zweers et al., 2023) (Ejdus, 2024). Ky bashkëpunim ushtarak përfshin gjithashtu ndarjen e inteligjencës, veçanërisht në fusha si lufta kundër terrorizmit dhe kundër-inteligjenca (Zweers et al., 2023) (Ejdus, 2024).
- **Shkëmbimet e drejtpërdrejta të inteligjencës:** Zyrtarët serbë, përfshirë Drejtorin e Agjencisë së Sigurisë Informative, raportohet se kanë marrë inteligjencë nga homologët rusë. Për shembull, gjatë një vizite të fundit në Moskë, zëvendëskryeministri serb Aleksandër Vulin shprehu mirënjohje ndaj

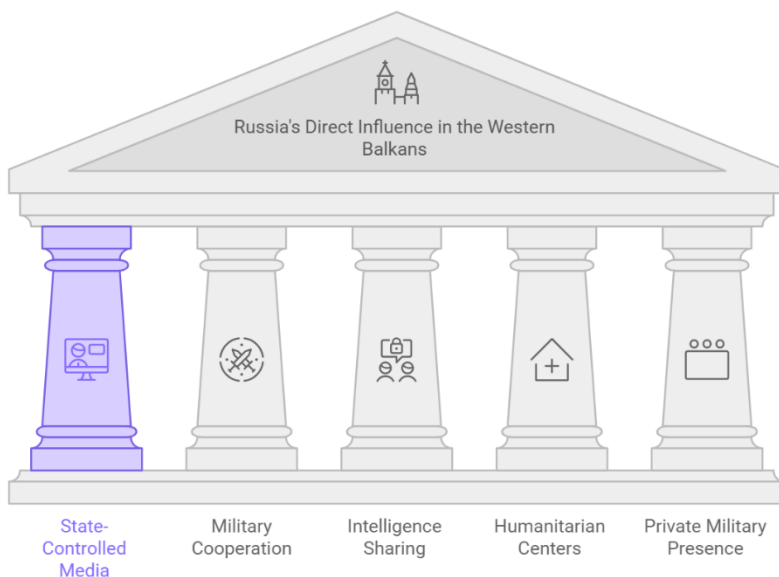

Figura 5: Lufta hibride e drejtpërdrejtë e Rusisë kundër Ballkanit Perëndimor

strukturave të sigurisë ruse për dhënien e paralajmërimeve për trazira të mundshme në Serbi, të cilat qeveria i përshkroi si përpjekje për një grusht shteti (Shërbimi Ballkanik i RFE/RL, 2024; Ejdus, 2024). Kjo tregon një linjë të drejtpërdrejtë komunikimi dhe bashkëpunimi midis agjencive të inteligjencës së të dy vendeve.

- **Bashkëpunimi i inteligjencës ruse me Serbinë** ka për qëllim gjithashtu të forcojë

stabilitetin e qeverisë serbe përballë protestave të brendshme dhe presioneve perëndimore. Kremli është njohur për mbështetjen e autoriteteve serbe në përshkrimin e lëvizjeve opozitare si përpjekje të mbështetura nga jashtë për të destabilizuar qeverinë, duke forcuar kështu narrativën se Serbia duhet

të ruajë lidhje të ngushta me Rusinë për sigurinë e saj kombëtare (Stanicek & Caprile, 2023).

Forma e jo-drejtperdrejt

Forma e jo-drejtperdrejtë e luftës hibride të përdorur nga Rusia në Ballkanin Perëndimor karakterizohet nga përdorimi strategjik i aktorëve “Proxy”. Kjo qasje i mundëson Rosisë të ushtrojë ndikim duke minimizuar përballjen e drejtperdrejtë me fuqitë perëndimore. Aktorët “Proxy” mund të ndahen në dy grupe kryesore: aktorë shtetërorë Proxy dhe aktorë jo-shtetërorë Proxy. Ky kapitull do të trajtojë këto kategori, duke shqyrtuar rolet, funksionet dhe implikimet e tyre për stabilitetin rajonal.

Aktorët shtetërorë “Proxy”

Aktorët shtetërorë Proxy janë qendrorë për strategjinë e Rosisë në Ballkanin Perëndimor, duke i mundësuar Moskës të ushtrojë ndikim pa përfshirje të drejtperdrejtë. Bashkëpunimi midis Rosisë dhe shteteve si Serbia dhe entiteti autonom Republika Srpska brenda Bosnjës dhe Hercegovinës ilustron këtë taktikë. Këta aktorë i mundësojnë Rosisë të projektojë fuqinë e saj dhe të destabilizojë rajonin duke shfrytëzuar aleancat gjeopolitike, ideologjike dhe civilizuese.

Serbia si Proxy

Serbia, me lidhjet e saj historike dhe kulturore me Rusinë, është një aktor kryesor shtetëror në strategjinë e luftës hibride të Rosisë. Aleanca midis Moskës dhe Beogradit bazohet në vlerat e përbashkëta të krishterimit ortodoks, identitetin sllav dhe interesat gjeopolitike. Lidhjet ushtarake dhe politike të Serbisë me Rusinë, si blerja e pajisjeve ushtarake ruse, përfshirë avionët MiG-29 dhe sistemet e mbrojtjes ajrore Pantsir-S1, forcojnë më tej këtë marrëdhënie (Mitrović, 2017). Për më tepër, stërvitjet ushtarake të përbashkëta si “Vëllazëria Sllave” theksojnë këtë bashkëpunim (Barros, 2021).

Rusia gjithashtu ushtron ndikimin e saj në Serbi përmes kanaleve diplomatike dhe ndarjes së informacionit të inteligjencës. Për shembull, në vitin 2021 dhe 2024, inteligjenca ruse paralajmëroi Serbinë për trazira të mundshme, duke forcuar narrativën e përpjekjeve të destabilizimit të sponsorizuara nga jashtë dhe duke inkurajuar Serbinë që të ruajë lidhjet e ngushta me Rusinë për arsye sigurie (Vulin, 2021; Gotev, 2024). Përdorimi strategjik i Serbisë si një Proxy i lejon Rosisë të sfidojë institucionet perëndimore si NATO dhe

Bashkimi Evropian pa përballje të drejtpërdrejtë. Serbia, si kandidate për në BE, gjithashtu ka nënshkruar një marrëveshje me Rusinë për të koordinuar politikën e jashtme (AP, 2022).

Përkundër politikës së paqëtimit (appeasment) të Perëndimit ndaj Serbisë, së fundmi Serbia ka unifikuar prap qasjen me Rusinë kundër Kosovës në thirrje të rezolutës 1244 dhe këtë e kanë konfirmuar thirrjet e Zakharovas ndaj Vuçiqit për kthimin e ushtrisë serbe në Kosovë (Musliu & Kuçi, 2024).

Republika Srpska si entitet Proxy

Brenda Bosnjës dhe Hercegovinës, Republika Srpska funksionon si një tjetër aktor Proxy shtetëror kritik për Rusinë. Mbështetja e Moskës për ambicet separatiste të Republikës Srpska forcon ndikimin e saj në rajon. Udhëheqja politike e Republikës Srpska, veçanërisht nën Milorad Dodik, është rreshtuar vazhdimisht me interesat ruse, duke avokuar për lidhje më të ngushta me Moskën dhe duke kundërshtuar integrimin e Bosnjës në NATO (Bieber, 2018).

Retorika e Dodik shpesh pasqyron narrativat e Kremlinit, veçanërisht në lidhje me ndërhyrjen perëndimore dhe promovimin e politikave pro-ruse. Kjo marrëdhënie jo vetëm që minon sovranitetin e Bosnjës, por gjithashtu destabilizon rajonin më të gjerë duke nxitur tensione etnike dhe duke penguar integrimin e Ballkanit Perëndimor në strukturat euro-atlantike (Krasniqi & Obradovic, 2023).

Aktorët jo-shtetërorë Proxy

Ndërsa përmendëm disa ndërhyrje të drejtpërdrejta të Ruisë përmes aktorëve jo-shtetërorë, është e rëndësishme të theksohet ekzistenca e një kategorie të veçantë të aktorëve jo-shtetërorë që funksionojnë jo-drejtpërdrejt si Proxy. Ky grup përfshin parti politike, organizata, kisha, media dhe grupe të tjera interesi që janë krijuar nga individë pro-rusë, financohen nga Rusia dhe aktivisht përparojnë qëllimet dhe ndikimin strategjik të saj. Megjithëse këta aktorë janë ligjërisht dhe zyrtarisht të pavarur, ata shpesh veprojnë në përputhje me interesat ruse, duke shërbyer në mënyrë efektive si mjete të politikës së jashtme ruse nën maskën e autonomisë.

Partitë politike dhe organizatat

Partitë politike dhe organizatat pro-ruse në Ballkanin Perëndimor veprojnë si kanale për ndikimin rus. Këto grupe, shpesh me orientim nacionalist, ndajnë qëllimet gjeopolitike të Moskës për të rezistuar ndikimin perëndimor dhe për të kundërshtuar zgjerimin e NATO-s. Për shembull, në Mal të Zi, Fronti Demokratik (DF) ka avokuar vazhdimisht për lidhje më të ngushta me Rusinë dhe ka kundërshtuar anëtarësimin e Malit të Zi në NATO (Popović, 2017). Udhëheqja e DF-së ka mbështetur haptas politikatat ruse dhe është akuzuar për pranimin e mbështetjes financiare nga Moska (Bami, 2023).

Dinamika të ngjashme ekzistojnë në Serbi, ku organizata pro-ruse si Shoqata e Miqësisë Serbo-Ruse promovojnë kulturën, gjuhën dhe vlerat politike ruse. Këto organizata janë të rëndësishme për krijimin e një perceptimi të favorshëm për Rusinë dhe formësimin e opinionit publik kundër aleancave perëndimore. Partia SNS që është në pushtet në Serbi përmban figura që kanë lidhje të drejtpërdrejta me Rusinë, dhe Presidenti i Serbisë, Aleksandar Vuçiq, i përdor ato për të ruajtur lidhjet me Rusinë dhe BRICS, duke mbajtur një qasje shumë-drejtimëshe.

Përveç këtyre metodave, Rusia përdor gjithashtu “fuqinë e butë” si një mjet të fuqishëm në strategjinë e saj të luftës hibride. Kjo përfshin promovimin e kulturës, gjuhës dhe ideologjisë ruse përmes programeve kulturore dhe arsimore, të cilat kanë për qëllim të ndikojnë në mendësinë e popullatave lokale dhe të nxisin simpati për Rusinë në Ballkanin Perëndimor. Kjo formë ndikimi është një përbërës kritik në zbatimin praktik të strategjisë së luftës hibride të Rusisë, pasi formon opinionin publik dhe forcon terrenin e saj në rajon përmes aktorëve jo-shtetërorë.

Kisha Ortodokse

Kisha Ortodokse Serbe (KOS) luan një rol thelbësor në promovimin e ndikimit rus në Ballkanin Perëndimor. Me lidhjet e saj të thella fetare dhe historike me Kishën Ortodokse Ruse, KOS shpesh është rreshtuar me interesat gjeopolitike të Moskës. Kundërshtimi i Kishës ndaj vlerave liberale perëndimore dhe mbështetja e saj për lëvizjet politike pro-ruse e bëjnë atë një aktor të fuqishëm jo-shtetëror në strategjinë e luftës hibride të Rusisë (Hudson, 2019).

Përmes narrativave kulturore dhe fetare, KOS forcon një ndjenjë uniteti sllav dhe solidariteti ortodoks, të cilin Rusia e shfrytëzon për të forcuar ndikimin e saj në Serbi dhe Republika Srpska (Bieber, 2018). Ky

dimension fetar i ofron Moskës një mundësi unike për të projektuar “fuqinë e butë” dhe për të ushtruar ndikim në një rajon që historikisht ka qenë i ndjeshëm ndaj mesazheve të tilla.

Mjetet mediatike

Mjetet mediatike pro-ruse në Ballkanin Perëndimor përbëjnë mjete të rëndësishme në strategjinë e luftës hibride të Rosisë. Kanale si Sputnik dhe Russia Today (RT) shpërndajnë narrativa që përputhen me objektivat e politikës së jashtme ruse, duke u fokusuar shpesh në fushata dezinformuese të cilat synojnë të diskreditojnë institucionet perëndimore dhe të promovojnë interesat gjeopolitike të Rosisë (Dolan, 2022).

Këto media luajnë një rol vendimtar në formësimin e opinionit publik dhe në nxitjen e skepticizmit ndaj NATO-s dhe Bashkimit Evropian. Në Serbi, për shembull, Sputnik ka vendosur një prezencë të rëndësishme, duke ofruar një platformë për zërat pro-rusë dhe duke forcuar ndjenjat anti-perëndimore (Judita Krasniqi et al., 2023). Kontrolli mbi rrjedhën e informacionit i mundëson Rosisë të ruajë një imazh të favorshëm publik, ndërkohë që minon besueshmërinë e aleancave perëndimore.

Sipas Byrosë për Hulumtime Sociale (BIRODI), informohet se të paktën 41 media janë të ndikuara nga regjimi i Vuçiqit dhe, si pasojë, edhe nga Rusia (Geopost, 2024). Anketat tregojnë një ndjenjë të fortë pro-ruse ndër qytetarët serbë, ku shumë prej tyre i atribuojnë fajin për konflikte si lufta në Ukrainë fuqive perëndimore dhe jo Rosisë. Për shembull, një sondazh zbuloi se 66% e serbëve besojnë se Perëndimi është përgjegjës për luftën në Ukrainë, ndërsa vetëm 21% fajësojnë Rusinë (Zweers et al., 2023).

Rast Studimi 1: Lufta hibride në Mal të Zi

Mali i Zi, një territor i vogël me një vijë bregdetare prej 293.5 kilometrash dhe një hapësirë detare prej 2,540 kilometrash katrorë, është shumë më tepër sesa një fragment gjeografik. Ai përfaqëson një pikë gjeostrategjike me interes të rëndësishëm për fuqitë e mëdha globale. Pas shpërbërjes së perandorive dhe përfundimit të Luftës së Parë Botërore, Serbia shfrytëzoi vakumin politik të krijuar pas largimit të Mbretit Nikolla për të aneksuar Malin e Zi. Në dhjetor të vitit 1918, Serbia imponoi shpejt ndikimin e saj, duke organizuar një referendum dhe mbledhur një asamble malazeze. Kjo asamble u përdor për të formalizuar bashkimin e Malit të Zi me Serbinë, përpara se të shpërbëhej menjëherë pas kësaj (Pavlović, 2008; Littlefield,

1922). Ky akt i inkorporimit të detyruar shënoi fillimin e një ndikimi të gjatë serb mbi Malin e Zi, i cili vazhdoi gjatë gjithë shekullit të 20-të, me Malin e Zi që rifitoi sovranitetin e plotë vetëm në fillim të shekullit të 21-të pas shpërbërjes së Jugosllavisë.

Deri në fund të viteve 1990, nën udhëheqjen e Millo Gjukanoviç, Mali i Zi filloi të ndjekë një rrugë drejt integritit perëndimor, duke u distancuar gradualisht nga Serbia dhe udhëheqja jugosllave. Gjukanoviç dhe Svetozar Maroviç, pas një vizite në Pentagon në vitin 1995, ofruan Portin e Barit për mbështetje logjistike ndaj paqeruajtësve ndërkombëtarë në Bosnje dhe Hercegovinë, duke e pozicionuar Malin e Zi si një aktor të pavarur në skenën ndërkombëtare (Morrison, 2018). Kjo lëvizje e pozicionoi Gjukanoviç-in si një figurë kyçe në rrugën e Malit të Zi drejt anëtarësimit në NATO dhe Bashkimin Evropian, një proces i mbushur me sfida, përfshirë një tentativë për atentat ndaj tij. Gjukanoviç negocioi për të kufizuar sulmet ajrore të NATO-s në Mal të Zi gjatë bombardimeve të NATO-s në Republikën Federale të Jugosllavisë në vitin 1999 (Morrison, 2018), duke mbajtur një qëndrim diplomatik që forcoi lidhjet e Malit të Zi me Perëndimin.

Refuzimi i Malit të Zi për të lejuar instalimin e një baze ushtarake ruse në Portin e Barit në vitet 2013 dhe 2015 e forcoi më tej orientimin e vendit drejt strukturave Euro-Atlantike, duke thelluar tensionet me Rusinë dhe Serbinë. Siç argumenton Murati (2014), këto veprime u panë si një sfidë gjeopolitike ndaj NATO-s, duke ndryshuar ekuilibrin e fuqisë në Adriatik. Përpjekjet për të penguar anëtarësimin e Malit të Zi në NATO kulmuan me një tentativë për atentat ndaj Gjukanoviç-it në vitin 2016, në të cilën ishin të përfshirë operativë serbë dhe rusë. 20 persona u arrestuan në lidhje me këtë komplot, përfshirë ish-udhëheqës të xhandarmërisë serbe dhe dy shtetas rusë (Tomović, 2018). Pavarësisht këtyre sfidave, Mali i Zi u bë me sukses anëtar i NATO-s në vitin 2017, duke konsoliduar angazhimin e tij ndaj strukturave perëndimore.

Zgjedhjet parlamentare të vitit 2020 shënuan një pikë kthese në peizazhin politik të Malit të Zi, duke i dhënë fund dominimit të gjatë të Partisë Demokratike të Socialistëve (DPS). Fitorja e koalicionit “Për të Ardhmen e Malit të Zi”, i udhëhequr nga Zdravko Krivokapiç, solli një ndryshim dramatik, me një qeveri të re të mbështetur nga forcat politike të krahut të djathtë dhe të majtë. Megjithatë, kjo qeveri u përball shpejt me paqëndrueshmëri, duke kulmuar me rënien e Dritan Abazoviç, kryeministrit të parë shqiptar të Malit të Zi. Marrëveshja kontroverse e Abazoviç-it me Kishën Ortodokse Serbe (KOS) i dha kishës të drejta eksteritoriale dhe përfitime të tjera, duke nxitur tensione politike dhe dërguar në rrëzimin e tij. Kjo marrëveshje “i dha Kishës Ortodokse Serbe të drejta eksteritoriale dhe një sërë privilegjesh të tjera”, duke nxitur kundërshtim të gjerë dhe duke përshkallëzuar më tej destabilizimin politik në Mal të Zi (Kuka, 2022).

Pas largimit të Abazoviç-it, zgjedhjet e vitit 2023 dështuan të zgjidhnin qartë polarizimin politik në Mal të Zi, duke rezultuar në një qeveri koalicioni prej 11 partish, me Milojko Spajiç si kryeministër. Megjithatë, u ngritën shqetësime për ndikimin pro-serb dhe pro-rus brenda qeverisë së re, veçanërisht për shkak të lidhjeve të Spajiç-it me aktorët politikë në Republikën Srpska dhe Serbi. Igor Dodik, djali i presidentit të Republikës Srpska, Milorad Dodik, luajti një rol kyç në ndërtimin e partisë së Spajiç-it, duke theksuar ndikimin e fortë të forcave pro-ruse dhe pro-serbe në qeverinë e re të Malit të Zi (Vijesti, 2024). Këto zhvillime sinjalizojnë një përkeqësim të orientimit perëndimor të Malit të Zi, me një potencial zhvendosjeje drejt Serbisë dhe Rusisë, duke ngritur sfida të reja për stabilitetin politik të vendit.

Censusi i fundit në Mal të Zi ka zbuluar ndërhyrje të jashtme dhe përpjekje për të manipuluar strukturën e identitetit kombëtar, veçanërisht përmes ndikimit serb. Fushatat politike dhe përfshirja e Kishës Ortodokse Serbe kanë promovuar një identitet serb për popullsinë malazeze, me slogane të tilla si “Nuk je malazez nëse nuk je serb” (Vijesti, 2023b). Patriarku Porfirije, në një fjalim në Podgoricë, u bëri thirrje besimtarëve ortodoksë që të identifikohen si serbë për të ruajtur identitetin e tyre kombëtar dhe fetar (Vijesti, 2024). Këto veprime janë akuzuar se janë pjesë e një përpjekjeje për “inxhinieri etnike”, siç argumentojnë politikanë vendas si Daniel Zivkoviç, duke ngritur shqetësime për integritetin e procesit të censusit (Obradović, 2023).

Ndërhyrja e Serbisë në censusin e Malit të Zi shihet si pjesë e një strategjie më të gjerë gjeopolitike që synon ndryshimin e balancave etnike dhe minimin e pavarësisë së Malit të Zi me strategji nga Rusia. Ish-presidenti Gjukanoviç ka pohuar se Serbia synon të çmontojë identitetin kombëtar të Malit të Zi për të forcuar narrativën e Malit të Zi si pjesë e një Serbie të Madhe (Vijesti, 2023c). Raportimet për manipulime gjatë procesit të censusit, përfshirë përdorimin e stilolapsave që fshihen dhe listave të falsifikuara të votuesve në Podgoricë, kanë forcuar dyshimet për një rezultat të manipuluar, i dizajnuar për të pasqyruar interesat gjeopolitike serbe dhe ruse (Salaj, 2023).

Historikisht, të dhënat e censuseve zbulojnë një rritje të ndjeshme të popullsisë serbe në Mal të Zi, veçanërisht pas shpërbërjes së Jugosllavisë. Përqindja e serbëve në Mal të Zi u rrit nga 1.8% në vitin 1948 në 28.7% në vitin 2011 (Zyra Statistike e Malit të Zi - MONSTAT, n.d.). Ky ndryshim demografik është ngushtësisht i lidhur me strategjitë gjeopolitike të Serbisë, duke i siguruar si Serbisë ashtu edhe aleatit të saj Rusisë një mjet për të destabilizuar rajonin. Publikimi i kufizuar i rezultateve të censusit dhe mungesa e transparencës nga Monstat kanë shtuar më tej dyshimet për manipulimin e censusit, duke vënë në pikëpyetje integritetin e identitetit kombëtar dhe pavarësisë së Malit të Zi.

Lufta hibride e përdorur nga Rusia, në bashkëpunim me aleatin e saj Serbinë, kundër Malit të Zi ka qenë jashtëzakonisht e sofistikuar, duke përdorur mekanizmat demokratikë për të avancuar objektivat e saj. Përmes procedurave zgjedhore, ndikimit kulturor dhe fetar, manipulimit politik dhe inxhinierisë etnike, Rusia ka arritur të pozicionojë politikanë pro-rusë dhe pro-serbë në drejtimin e institucioneve të Malit të Zi. Kjo strategji prezanton një element të ri që e përkufizojmë në këtë punim si “gjeopolitikë elektorale”. Ky term përmbledh mënyrën se si zgjedhjet mund të përdoren si një mjet gjeopolitik për të destabilizuar kombet dhe për të ndryshuar orientimin e tyre strategjik.

Për më shumë rreth luftës hibride të Rosisë dhe Serbisë në Mal të Zi, lexojeni punimin e cituar këtu (Kuçi, 2024).

Rasti Studimor 2: Maqedonia e Veriut

Në dekadën e fundit, Rusia ka kërkuar vazhdimisht të destabilizojë Maqedoninë e Veriut dhe të bllokojë integrimin e saj në NATO dhe Bashkimin Evropian. Dokumentet e rrjedhura nga Projekti për Raportimin e Krimin të Organizuar dhe Korrupsionit (OCCRP) dhe partnerët e tij tregojnë se diplomatët dhe agjentët rusë kanë rekrutuar zyrtarë maqedonas dhe kanë financuar media, përfshirë ato me retorikë anti-shqiptare, në përpjekje për të krijuar një shtet politikisht të varur nga Rusia (Belford et al., 2017). Për më tepër, Rusia ka financuar aktivitete pansllavike përmes Kishës Serbe dhe ka ndërtuar struktura të reja, si kisha dhe kryqe në stilin rus, për të thelluar ndikimin e saj kulturor. Politikat e VMRO-DPMNE-së nën Nikola Gruevskin mbështetën këtë orientim pro-rus dhe pro-serb, duke kontribuar në refuzimin e sanksioneve kundër Rosisë pas aneksimit të Krimesë në vitin 2014 (Mujanović, 2018).

Pas rënies së Gruevskit, ndikimi rus u dobësua ndjeshëm, por Moska vazhdoi përpjekjet e saj për të penguar Marrëveshjen e Prespës, e cila ndryshoi emrin e vendit dhe hapi rrugën për integrimin euroatlantik. Sipas dokumenteve të inteligjencës, agjentët e BIA-s serbe dhe deputetët pro-rusë maqedonas bashkëpunuan për të destabilizuar vendin dhe për të promovuar një axhendë anti-NATO (Noack, 2021). Me gjitha këto përpjekje, fitorja e Zoran Zaevit në zgjedhjet e mëvonshme shënoi një ndryshim të rëndësishëm, duke frenuar përkohësisht ndikimin rus dhe serb në rajon dhe duke hapur rrugën për orientimin pro-perëndimor të Maqedonisë së Veriut.

Angazhimi i Rosisë për të penguar përparimin e Maqedonisë së Veriut drejt NATO-s dhe BE-së është shënuar nga përpjekje të vazhdueshme për të ndërhyrë në marrëdhëniet e saj me shtetet fqinje, për të prishur proceset diplomatike dhe për të ndikuar në opinionin publik. Duke shfrytëzuar tensionet historike dhe etnike në rajon,

Rusia ka përdorur taktika të ndryshme, si mbështetja financiare e aktorëve anti-NATO dhe përkrahja e përpjekjeve për të sabotuar marrëveshjen e emrit me Greqinë. Diplomatët rusë thuhet se kanë qenë të përfshirë në korrupsionin e figurave fetare ortodokse dhe zyrtarëve të lartë për të penguar përmirësimin e marrëdhënieve midis dy vendeve (Deutsche Welle, 2018; Benakis, 2018), gjë që çoi në dëbimin e diplomatëve rusë nga Greqia (Nedos, 2018). Në vitin 2018, ambasadori rus në Maqedoninë e Veriut paralajmëroi se anëtarësimi në NATO do ta kthente Shkupin në një objektiv të sulmeve ruse nëse Moska ndihej e kërcënuar (Drapak, 2023). Këto veprime përputhen me strategjinë më të gjerë të Rusisë në Ballkan, ku mbështetja për grupet pro-ruse dhe përdorimi i Serbisë si një Proxy kanë qenë pjesë e politikës së saj për të destabilizuar rajonin (McBride, 2023).

Ndërhyrja ruse shtrihet edhe në përpjekjet për të thelluar ndasitë midis Maqedonisë së Veriut dhe Bullgarisë, duke synuar të minojë përparimin drejt integritit euroatlantik. Siç thekson Daniel Sunter (2020), Rusia, për dekada të tëra, ka ushtruar presion diplomatik, propagandistik dhe të inteligjencës për të portretizuar Maqedoninë e Veriut si një viktimë të fqinjëve të saj, si Bullgaria dhe Greqia, duke akuzuar qeverinë e Shkupit për kapitullim ndaj kërkesave bullgare. Pavarësisht një kompromisi të ndërmjetësuar nga Franca, opinioni publik maqedonas mbetet skeptik, me shumicën që kundërshton kushtet aktuale të integritit në BE (Анкета На ИПИС, 2022). Ndërsa tensionet midis Maqedonisë së Veriut dhe Bullgarisë vazhdojnë, ndikimi rus ka nxitur ngritjen e partive politike pro-ruse dhe pro-serbe, si VMRO-DPMNE dhe Levica, të cilat kundërshtojnë anëtarësimin në NATO dhe BE, veçanërisht në bazë të marrëveshjeve të ndikuara nga Bullgaria.

Lufta në Ukrainë ka ringjallur interesin për Maqedoninë e Veriut, veçanërisht në kontekstin e dëbimit të diplomatëve rusë nga vendi. Që nga fillimi i agresionit rus në Ukrainë, Maqedonia e Veriut ka shpallur disa diplomatë rusë si “persona non grata”, si pjesë e një përpjekjeje për të kufizuar ndikimin rus në Ballkan. Ky qëndrim përputhet me përpjekjet perëndimore për të kundërshtuar ambicet ruse dhe serbe në rajon, të cilat bazohen në projektet ideologjike “Russky Mir” dhe “Serpski Svet”. Sipas analistit Vuksanoviç (2018), Rusia synon të minojë unipolaritetin perëndimor në Ballkan, duke përdorur Serbinë si një “Proxy” për të avancuar rendin e saj multipolar botëror.

Ndikimi ruso-serb reflektohet jo vetëm në sferën diplomatike, por edhe në diskursin politik në Ballkan. Në Maqedoninë e Veriut, ndikimi i këtij tandemi është shfaqur përmes propagandës që promovon frikën e krijimit të një “Shqipërie të Madhe” në zgjedhjet e ardhshme parlamentare. Kjo strategji është pjesë e një përpjekjeje më të gjerë për të ndaluar avancimin e vendeve të Ballkanit drejt NATO-s dhe BE-së, duke synuar

krijimin e një koncerti fuqish të bazuar në një rend multipolar (Secieru, 2018). Në këtë kontekst, Serbia dhe Rusia përfitojnë reciprokisht, me Serbinë që vepron si ndërmjetëse për të avancuar agjendat e përbashkëta ideologjike dhe gjeopolitike.

Pakënaqësia e qytetarëve të Maqedonisë së Veriut me qeverinë dhe perceptimi i ndikimit të kufizuar ndërkombëtar të saj kanë krijuar hapësirë për aktorë të jashtëm, përfshirë Rusinë, Kinën dhe Turqinë, për të ushtruar ndikim. Frustrimi me Bashkimin Evropian ka krijuar një vakum në të cilin Rusia dhe aktorë të tjerë përfitojnë nga ankesat e brendshme për qëllime gjeopolitike (Rechica, 2023). Projekti “Shkupi 2014” i qeverisë së Gruevskit është një shembull që tregon përpjekje ndërtimi në shkallë të gjerë, por edhe korrupsion të thellë, duke krijuar një atmosferë të përgjithshme të stagnimit ekonomik dhe social (Dimitrievska, 2024).

Ndërhyrja ruse dhe serbe në rajon u vu re gjithashtu në kontekstin e zgjedhjeve të Malit të Zi në vitin 2020, të cilat rrëzuan një qeveri pro-perëndimore, duke shërbyer si një paralajmërim për ndikimet e mundshme të ardhshme në Maqedoninë e Veriut. Korrupsioni dhe stagnimi ekonomik kanë ushqyer pakënaqësinë e qytetarëve me partitë pro-perëndimore, duke krijuar hapësirë për ngritjen e forcave politike anti-perëndimore (Brey, 2023). Kjo pakënaqësi me qeverinë dhe BE-në, së bashku me erozionin e “uzurpocracisë”, ka ushqyer ndjenjat anti-perëndimore, duke e bërë Maqedoninë e Veriut dhe rajonin të cenueshëm ndaj ndërhyrjeve ruso-serbe.

Zgjedhjet e vitit 2016 në Maqedoninë e Veriut shënuan një ndryshim të rëndësishëm në orientimin politik të vendit, duke kaluar nga një regjim pro-serb dhe pro-rus në një qasje pro-perëndimore. Fushata e Ljubço Georgievskit, me sloganin “Ndal asimilimin serb të kombit maqedonas” (Filipovic & Pejic, 2015), nxiti tensione të brendshme, duke ndarë politikën maqedonase dhe duke përshpejtuar rënien e regjimit të Gruevskit dhe VMRO-DPMNE. Pjesëmarrja e shqiptarëve etnikë si një faktor kyç në këtë transformim drejt një perspektive pro-perëndimore ishte vendimtare, duke përforcuar orientimin e ri të Maqedonisë së Veriut drejt integritetit evropian. Zgjedhjet që u mbajtën në maj të vitit 2024 sollën në pushtet opozitën VMRO-DPMNE, e cila menjëherë filloi të shfaqë tendenca serioze pro-ruse dhe pro-serbe duke filluar nga mosnjohja e emrit.

Proceset zgjedhore kanë kaluar nga çështje të brendshme në një faktor të rëndësishëm gjeopolitik, veçanërisht në kontekstin e vendeve me demokraci të brishtë si Maqedonia e Veriut dhe Mali i Zi. Këto procese janë bërë fusha beteje për luftën hibride, të përdorura nga regjimet autokratike si Rusia dhe Serbia, të cilat synojnë të manipulojnë zgjedhjet për të ndikuar aleancat dhe orientimet strategjike të kombeve të

tjera. Manipulimi i proceseve demokratike është një manifestim i luftës hibride, ku strategjitë politike, ekonomike dhe informative përdoren për të arritur objektiva strategjike.

Për më shumë rreth luftës hibride të Rusisë dhe Serbisë në Maqedoninë e Veriut, lexojeni punimin e cituar këtu (Kuçi, 2024).

Konkluzione:

Kjo analizë mbi strategjitë e luftës hibride të Rusisë në Ballkanin Perëndimor ka zbuluar ndërveprimin kompleks të elementeve historike, kulturore dhe gjeopolitike që informojnë manovrat strategjike të Moskës. Rezultatet e analizës nxjerrin në pah disa përfundime kyçe që kontribuojnë në një kuptim të nuancuar të natyrës, efekteve dhe pasojave më të gjera të aktiviteteve të Rusisë në këtë rajon.

1. Natyra e bifurkacionit të luftës hibride

Lufta hibride e Rusisë përfshin si taktika të hapura ashtu edhe të fshehta, duke përdorur media të drejtuara nga shteti, aleanca ushtarake dhe grupe Proxy për të krijuar paqëndrueshmëri në rajon. Veprimet e hapura përfshijnë përdorimin e platformave mediatike si Sputnik dhe Russia Today, së bashku me bashkëpunimin ushtarak me Serbinë dhe Republika Srpska. Në mënyrë të fshehtë, Rusia ndikon në peizazhet politike përmes entiteteve jo-shtetërore si Kisha Ortodokse Serbe dhe fraksione pro-ruse, duke i mundësuar Moskës të ruajë një mohim të besueshëm ndërsa ndjek objektivat e saj gjeopolitike. Kjo lojë e dyfishtë e bën luftën hibride një mekanizëm efektiv për formësimin e dinamikave politike dhe sociale të Ballkanit Perëndimor pa u angazhuar në konflikt të drejtpërdrejtë.

2. Shfrytëzimi i dobësive rajonale

Qasja e Rusisë shfrytëzon dobësitë e vazhdueshme brenda Ballkanit Perëndimor, siç janë mosmarrëveshjet etnike, struktura politike të paqëndrueshme dhe brishtësia ekonomike. Duke e përkeqësuar pakënaqësinë lokale, Rusia synon të pengojë përparimin e rajonit drejt NATO-s dhe Bashkimit Evropian. Ky shfrytëzim paraqet një sfidë të dyfishtë: i erozionon mekanizmat e qeverisjes rajonale dhe nxit paqëndrueshmëri më të gjerë, duke e bërë zonën të ndjeshme ndaj manipulimit të jashtëm, gjë që e komplikon më tej iniciativat ndërkombëtare për stabilizimin e Evropës Juglindore.

3. Ndikimi në proceset zgjedhore dhe integritetin demokratik

Një element kritik i strategjisë së luftës hibride të Ruisë është ndërhyrja në proceset zgjedhore brenda vendeve si Mali i Zi, Maqedonia e Veriut, Bosnja e Hercegovina dhe Serbia, por ka shembuj edhe në Kosovë. Duke forcuar grupet pro-ruse dhe minuar kandidatët pro-perëndimorë, Moska aktivisht ndryshon dinamikat politike në favor të saj. Kjo taktikë jo vetëm që zvogëlon integritetin demokratik, por gjithashtu mbështet një cikël të paqëndrueshmërisë politike që pengon përpjekjet e rajonit për të vendosur norma dhe institucione demokratike. Manipulimi i procesit zgjedhor nga Rusia ilustron ndërveprimin e rrezikshëm midis luftës hibride dhe gjeopolitikës zgjedhore, ku mekanizmat demokratikë shfrytëzohen për të avancuar ambiciet gjeopolitike.

4. Pasojat më të gjera gjeopolitike

Lufta hibride e përdorur nga Rusia në Ballkanin Perëndimor simbolizon një strategji më të gjerë gjeopolitike të orientuar drejt ndryshimit të marrëdhënieve globale të pushtetit. Kjo qasje shkon përtej Ballkanit, duke reflektuar qëllimin e përgjithshëm të Moskës për të nxitur një rend botëror multipolar që konteston hegjemoninë perëndimore. Nëpërmjet një përzierje të manipulimit të mediave, përhapjes kulturore dhe operacioneve të fshehta, Rusia synon të erozojë bazat institucionale të NATO-s dhe Bashkimit Evropian, duke krijuar kështu sfera ndikimi që mund të rezultojnë në një rikonfigurim të aleancave gjeopolitike në të gjithë Euro-Azinë.

5. Nevoja për angazhim të përforcuar perëndimor

Ky punim thekson nevojën urgjente për një përgjigje të unifikuar perëndimore. Strategjitë hibride të Ruisë, ndonëse shpesh të fshehta, paraqesin një rrezik të konsiderueshëm për sovranitetin rajonal dhe procesin e integritetit euro-atlantik. Një strategji proaktive dhe shumëdimensionale—duke përfshirë përmirësimin e ndarjes së informacionit, iniciativa të forta të sigurisë kibernetike dhe mbështetje për median e pavarur—është thelbësore për të kundërshtuar ndikimin rus. Për më tepër, forcimi i qëndrueshmërisë brenda institucioneve demokratike dhe shoqërisë civile është vendimtar për të kundërshtuar ndikimet e fushatave të dezinformimit dhe ndërhyrjeve të jashtme, duke mbrojtur kështu Ballkanin Perëndimor nga destabilizimi i mëtejshëm.

6. Paradigma e re e konfliktit: Lufta hibride dhe sovraniteti rajonal

Strategjitë e luftës hibride të përdorura nga Rusia në Ballkanin Perëndimor përfaqësojnë një paradigmë të re

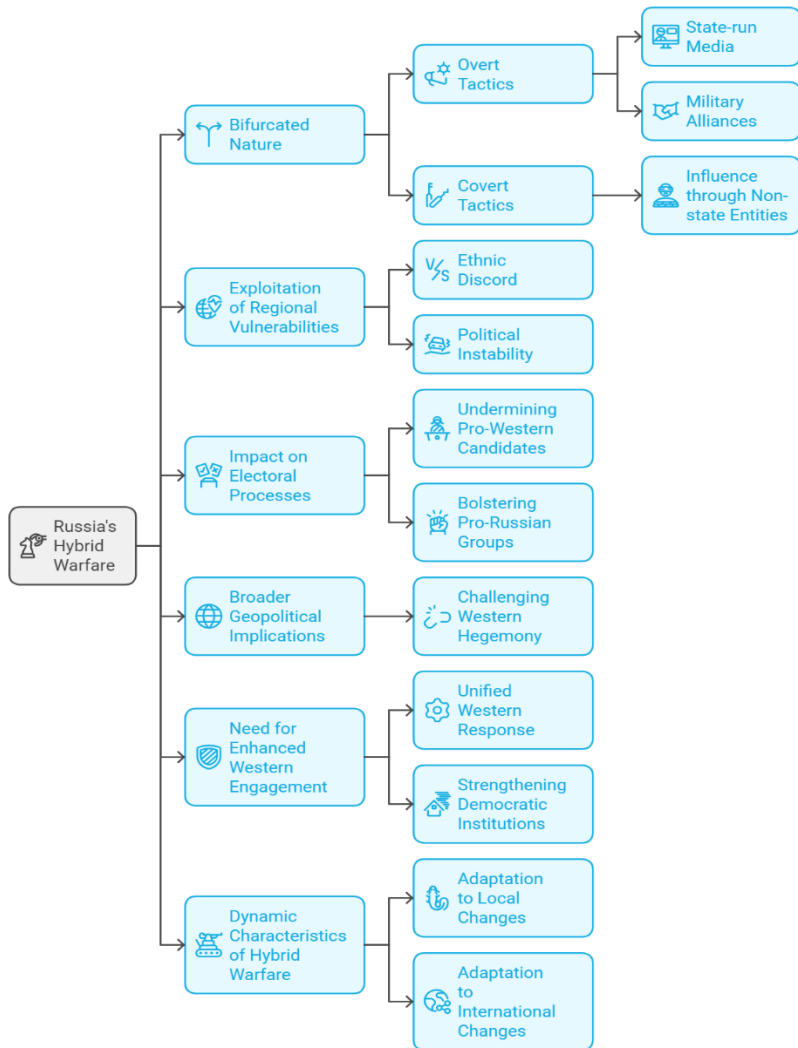

Figura 6: Taktika e luftës hibride të Rusisë kundër Ballkanit Perëndimor

duke u përshtatur me ndryshimet lokale dhe ndërkombëtare. Rusia përdor një gamë strategjish, përfshirë fuqinë e butë, bashkëpunimin në inteligjencë dhe partneritetet ushtarake me entitete si shtetërore ashtu edhe jo-shtetërore për të ruajtur ndikimin e saj në rajon. Si përgjigje ndaj këtij peizazhi kërcënues në ndryshim, vendet e Ballkanit Perëndimor duhet të forcojnë qëndrueshmërinë e tyre institucionale, të përmirësojnë masat e sigurisë kibernetike dhe të kultivojnë lidhje më të forta me organizatat euro-atlantike për të reduktuar ndjeshmërinë ndaj ndërhyrjeve të jashtme.

konflikti, ku taktikat jo konvencionale si sulmet kibernetike, manipulimi i mediave dhe aleancat Proxy luajnë një rol thelbësor në arritjen e objektivave strategjikë. Këto operacione shfrytëzojnë dobësitë institucionale të rajonit dhe tensionet etnike të vazhdueshme, duke e komplikuar përpjekjen për stabilizimin dhe integrimin e Ballkanit Perëndimor në kornizën globale të sigurisë. Adresimi i këtyre kërcënimeve komplekse do të kërkojë më shumë se thjesht ndalimin ushtarak; do të kërkojë një strategji holistike që përfshin dimensionet diplomatike, ekonomike dhe informacionale.

7. Karakteristikat dinamike të luftës hibride

Ky punim tregon se qasja e Rusisë ndaj luftës hibride në Ballkanin Perëndimor karakterizohet nga natyra e saj dinamike,

Në përfundim, strategjitë e luftës hibride të përdorura nga Rusia në Ballkanin Perëndimor përfaqësojnë një qasje komplekse dhe fleksibile të dizajnuar për të minuar stabilitetin rajonal dhe për të penguar integrimin në kornizat perëndimore. Pasojat gjeopolitike të këtyre veprimeve shkojnë përtej zonës së menjëhershme, duke prekur konsideratat globale të sigurisë. Prandaj, kuptimi dhe adresimi i luftës hibride të Rusisë është thelbësor jo vetëm për stabilitetin e Ballkanit Perëndimor, por gjithashtu për mbrojtjen e sigurisë ndërkombëtare përballë kërcënimeve në evolucion, jo konvencionale.

Referencat:

1. Bami, X. (2023, July 24). Russian money flowing illicitly through Western Balkans – report. *Balkan Insight*. Retrieved September 27, 2024, from <https://balkaninsight.com/2023/07/24/russian-money-flowing-illicitly-through-western-balkans-report/>
2. Barros, G. (2021). Belarus warning update: Russia expands unit integration with Belarusian and Serbian militaries in June Slavic Brotherhood Exercises. In *Institute for the Study of War*. Institute for the Study of War. Retrieved September 27, 2024, from <https://www.understandingwar.org/backgrounder/belarus-warning-update-russia-expands-unit-integration-belarusian-and-serbian>
3. Beccaro, A. (2021). Russia, Syria and hybrid warfare: A critical assessment. *Comparative Strategy*, 40(5), 482–498. <https://doi.org/10.1080/01495933.2021.1962199>
4. Belford, A., Cvetkovska, S., Sekulovska, B., & Dojčinović, S. (2017). Leaked documents show Russian, Serbian attempts to meddle in Macedonia. In *OCCRP*. Retrieved September 27, 2024, from <https://www.occrp.org/en/spooksandspin/leaked-documents-show-russian-serbian-attempts-to-meddle-in-macedonia/>
5. Benakis, T. (2018 July 12) Greece; Russia to expel diplomats in ‘Macedonia’ row. *European Interest*. Retrieved April 3 from <https://www.europeaninterest.eu/greece-russia-expel-diplomats-macedonia-row/>
6. Beraia, E. (2021). Hybrid warfare: NATO and the future of European and Asian security. In *Advances in Military Textbooks* (pp. 45–60). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7118-7.ch003>
7. Bieber, F. (2018). The rise of authoritarianism in the Western Balkans. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 20(2), 169–187.
8. Bihari, R. (2019). Orosz hibrid módszerek a Nyugat-Balkánon [Russian hybrid methods in the Western Balkans]. *Hadtudományi Szemle*. <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.3.1>
9. Brey, T. (2023 August 30) Građani Sjeverne Makedonije više ne žele čekati Europu.[Citizens of Northern Macedonia no longer want to wait for Europe] dw.com Retrieved April 4 from <https://www.dw.com/hr/gra%C4%91ani-sjeverne-makedonije-%C5%A1e-ne-%C5%BEe-le-%C4%8Dekati-europu/a-66660820>
10. Deutsche Welle. (2018a June 13) Macedonia’s president rejects new name deal. *dw.com*. Retrieved April 4 from <https://www.dw.com/en/macedonian-president-ivanov-says-he-wont-sign-disastrous-name-deal-with-greece/a-44212040>
11. Dimitrievska, V. (2024 February 9) Voters prepare to punish North Macedonia’s ruling SDSM for broken promises [News article]. Retrieved April 4 from <https://www.intellinews.com/long-read-voters-prepare-to-punish-north-macedonia-s-ruling-sdsm-for-broken-promises-310569/>
12. Djurdjic, M. (2017, June 19). US sees Russia’s “Humanitarian Center” in Serbia as spy outpost. *Voice of America*. <https://www.voanews.com/a/united-states-sees-russia-humanitarian-center-serbia-spy-outpost/3902402.html>

13. Dolan, C. (2022). Disinformation and hybrid warfare: The Western Balkans as a battleground for Russian influence. *European Security*, 31(1), 45–67.
14. Dolan, C. (2022). Hybrid warfare in the Western Balkans: How structural vulnerability attracts malign powers and hostile influence. *SEEU Review*, 17(1), 3–25. <https://doi.org/10.2478/seeur-2022-0018>
15. Drapak, M. (2023) Kremlin’s influence on Bulgaria; North Macedonia; and Montenegro in the context of Russian aggression against Ukraine. *Analytical Portal*. <https://analytics.intsecurity.org/en/bulgaria-and-macedonia-montenegro/>
16. Ejodus, F. (2024). Spinning and hedging: Serbia’s national security posture - New Lines Institute. In New Lines Institute. New Lines Institute. Retrieved September 27, 2024, from <https://newlinesinstitute.org/political-systems/spinning-and-hedging-serbias-national-security-posture/>
17. Filipovic, V., & Pejic, M. (2015 November25) HAJKA NA SRBE Skandalozni bilbordi mrznje po celom Skoplju; ljudi u strahu.[Hunt on Serbs Scandalous billboards of hatred throughout Skopje; people are afraid] Blic.rs Retrieved April 14 from <https://www.blic.rs/vesti/politika/hajka-na-srbe-skandalozni-bilbordi-mrznje-po-celom-skoplju-ljudi-u-strahu/10w6dbt>
18. FoNet. (2022, June 20). Demostat claims Belgrade changing status of Serbian-Russian humanitarian center. N1. <https://n1info.rs/english/news/demostat-claims-belgrade-changing-status-of-serbian-russian-humanitarian-center/>
19. Hudson, C. (2019). The role of the Serbian Orthodox Church in Russia's Balkan strategy. *East European Politics*, 35(3), 211–230.
20. Jacobs, J., & Kitzen, M. (2019). Hybrid warfare: International relations perspectives on the concept and its implications for security studies. In *Oxford Bibliographies in International Relations*. <https://doi.org/10.1093/obo/9780199743292-0260>
21. Krasniqi, J., Hajdari, L., Maliqi, A., & Madsen, K.D.G. (2023). The mirror reflection of the Russian invasion of Ukraine in the Western Balkans: Opening new conflicts as a distraction. *Access to Justice in Eastern Europe*. <https://doi.org/10.33327/ajee-18-6.3-a000317>
22. Krasniqi, J., Obradovic, D., & Trifunović, D. (2023) Proxy war: Russia’s non-state actors in the Balkans. *Hybrid Warfare Review*, 15(2),90–112.
23. Kuçi, G. (2024). GEOPOLITICAL RISKS AND RECONFIGURATIONS: SERBIA AND THE CHALLENGE TO MONTENEGRO’S STABILITY. *Octopus Journal: Hybrid Warfare & Strategic Conflicts*, 2. <https://doi.org/10.69921/91pd1m30>
24. Kuçi, G. (2024). HYBRID WARFARE AND THE IMPORTANCE OF ELECTIONS IN GEOPOLITICS: NORTH MACEDONIA AS A PART OF THE WEST OR RETURNING TO THE SPHERE OF RUSSIA AND SERBIA. *Octopus Journal: Hybrid Warfare & Strategic Conflicts*, 2, 25. <https://doi.org/10.69921/89mxkh20>
25. Kuka, G. (2022, July 12). Çfarë përmban marrëveshja me Kishën Serbe dhe sa rrezikon Abazovic? - Euronews Albania [News article]. Euronews Albania. <https://euronews.al/cfare-permban-marreveshja-me-kishen-serbe-dhe-sa-rrezikon-abazovic/>
26. Lanoszka, A. (2016). Russian hybrid warfare and extended deterrence in Eastern Europe. *International Affairs*, 92(1), 175–195. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12509>
27. Littlefield, W. (1922, April 16). Annihilation of a nation; Montenegrins’ effort to prevent annexation of their country to Serbia—Reparations Commission doesn’t know to whom to pay 13.\$2,000,000 collected for Montenegro [Newspaper article]. *The New York Times*. Retrieved February 18, 2024, from <https://www.nytimes.com/1922/04/16/archives/annihilation-of-a-nation-montenegrins-effort-to-prevent-annexation.html>
28. McBride, J. (2023 November 21) Russia’s influence in the Balkans. *Council on Foreign Relations*. Retrieved April 4 from <https://www.cfr.org/backgrounder/russias-influence-balkans#chapter-title-0-5>
29. Mecklin, J. (2017). Introduction: The evolving threat of hybrid war. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 73(5), 298–299. <https://doi.org/10.1080/00963402.2017.1362905>
30. Mitrović, B. (2017) Serbia’s military procurement from Russia: A balancing act. *Defense and Security Review*, 34(1),45–60.
31. Morrison, K. (2018). Nationalism, identity and statehood in Post-Yugoslav Montenegro. In *Nationalism, Identity and Statehood in Post-Yugoslav Montenegro* (p. 65). Bloomsbury Academic. <https://library.oapen.org/bitstream/id/fe432917-bbfa-45f0-8c67-322b3058bdeb/1002488.pdf>
32. Mujanović, J. (2018) Conclusions.In *Hunger and Fury: The crisis of democracy in the Balkans* (p .171) Oxford University Press.
33. Muradov, M. (2022). The Russian hybrid warfare: The cases of Ukraine and Georgia. *Defence Studies*, 22(2), 168–191. <https://doi.org/10.1080/14702436.2022.2030714>

34. Murati, Sh. (2014). Mbi bazën ruse në Mal të Zi [On the Russian base in Montenegro]. In Rusa Ballkanike [Balkan Rusia] (p. 335). Botimet ENEAS.
35. Musliu, A., & Kuçi, G. (2024, September 24). Scenarios after Banjska and the Russo-Serbian hybrid warfare in Kosovo. Octopus Institute. Retrieved September 29, 2024, from <https://octopusinstitute.org/scenarios-after-banjska-and-the-russo-serbian-hybrid-warfare-in-kosovo/>
36. Nedos, V. (2018 July 11) Greece decides to expel Russian diplomats. *kathimerini.gr*. Retrieved April 4 from <https://www.kathimerini.com/news/greece-decides-to-expel-russian-diplomats/>
37. Noack, R. (2021 December 1) Russia blames the U.S after protesters storm Macedonia’s parliament. *Washington Post*. Retrieved April 3 from <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/04/28/russia-blames-the-u-s-after-protesters-storm-macedonias-parliament/>
38. Obradović, A. (2023, October 16). Zivkovic: Census aimed at ethnic engineering; BIA controls process; we’ll propose boycott if we don’t get answers by day end [News article]. CdM. <https://www.cdm.me/english/zivkovic-census-aimed-at-ethnic-engineering-bia-controls-process-well-propose-boycott-if-we-dont-get-answers-by-day-end/>
39. Pavlović, S., & Vuković, M. M. (2008). Gods messengers: Balkan Anschluss: The annexation of Montenegro and the creation of the common South Slavic state (pp. 157–163). Purdue University Press.
40. Popović, D. (2017) Pro-Russian political parties in the Balkans: The case of Montenegro. *South East European Journal of Political Science*, 6(2),66–82.
41. Rechica, V. (2023 June 19) The disappointment towards the West nurtures anti-democratic sentiments in North Macedonia | Politics | *Res Publica* Retrieved April 4 from <https://respublica.edu.mk/blog-en/politics/the-disappointment-towards-the-west-nurtures-anti-democratic-sentiments-in-north-macedonia/?lang=en>
42. RFE/RL’s Balkan Service. (2024, August 15). EU criticizes claims of intelligence cooperation between Belgrade and Moscow. RadioFreeEurope/RadioLiberty. <https://www.rferl.org/a/serbia-russia-vulin-manturov-european-union-ukraine/33080456.html>
43. RSHC. (n.d.). Russian-Serbian Humanitarian Center. Retrieved September 26, 2024, from <https://www.ihc.rs/about-us/>
44. RYBAR. (2024, April 24). X.com. X (Formerly Twitter). Retrieved September 26, 2024, from https://x.com/rybar_force/status/1783400095083311252
45. Salaj, A. (2023 December 16). Mali i Zi; hetime për parregullsi në regjistrimin e popullsisë [Montenegro; investigations for irregularities in population registration] [News article]. Voice of America. <https://www.zëriamerikes.com/a/7400962.html>
46. Secrieru, S. (2018) Russia in the Western Balkans: Tactical wins; strategic setbacks. *European Union Institute for Security Studies*. Retrieved April 4 from https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/EUISS_Brief%208%20Russia%20Balkans_0.pdf
47. Stanicek, B., & Caprile, A. (2023). Russia and the Western Balkans: geopolitical confrontation, economic influence and political interference | Think tank | European Parliament. In European Parliament. European Parliament. Retrieved September 27, 2024, from [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)747096](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)747096)
48. Sunter, D. (2020 December 21) NATO Review - Disinformation in the Western Balkans. *NATO Review*. Retrieved April 4 from <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/12/21/disinformation-in-the-western-balkans/index.html>
49. Tomovic, D. (2018, May 22). Russian, Serbian nationalists accused of plotting Montenegro coup [News article]. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2016/11/06/montenegro-s-prosecution-says-nationalists-from-russia-behind-coup-11-06-2016/>
50. Trifunović, D., & Obradović, D. (2020) Russian influence in Serbia: A multifaceted strategy. *Balkan Affairs Journal*, 5(1),45–67.
51. Trifunović, D., & Obradović, D. (2020). Hybrid and cyber warfare—International problems and joint solutions. *National Security and the Future*. <https://doi.org/10.37458/nstf.21.1-2.2>
52. Vijesti. (2023, October 14). Porfirije in Podgorica: We are proud to speak the Serbian language [News article]. vijesti.me Retrieved from <https://en.vijesti.me/news/politics/677712/Porfirija-in-Podgorica%2C-we-are-proud-to-speak-the-Serbian-language%2C-to-be-great-members-of-the-Serbian-people-and-believers-of-the-Serbian-Orthodox-Church>.
53. Vijesti. (2023, October 18). Đukanović: It is dangerous to carry out the census; the ideologues of Great Serbia want to “scratch” Montenegro [News article]. vijesti.me Retrieved from <https://en.vijesti.me/news/politics/678109/Djukanovic%2C-it-is-dangerous-to-realize-the-census%2C-the-ideologues-of-Greater-Serbia-want-to-destroy-Montenegro#:~:text=%22The%20ideologues%20of%20Greater%20Serbia,the%20destruction%20of%20Montenegro%20independence>.

54. Vijesti. (2024, February 19). Dodik’s son: I helped Spajić start the party; now he has lost his identity [News article]. vijesti.me Retrieved February 20, 2024 from <https://en.vijesti.me/news/politics/694804/Dodik%27s-son%2C-I-helped-Spajica-to-start-a-party%2C-and-now-he-has-lost-his-identity>
55. Vuksanovic, V. (2018 July 27) Serbs are not “Little Russians.” *The American Interest*. Retrieved April 4 from <https://www.the-american-interest.com/2018/07/26/serbs-are-not-little-russians/>
56. Vulin, A. (2021) Intelligence cooperation between Russia and Serbia: A strategic partnership. *Security Review Journal*, 29(3), 35–47.
57. Zweers, W., Drost, N., & Henry, B. (2023). Russian sources of influence in Serbia, Montenegro, and Bosnia and Herzegovina | Little substance, considerable impact. In Clingendael. Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael.’ Retrieved September 27, 2024, from <https://www.clingendael.org/pub/2023/little-substance-considerable-impact/russian-sources-of-influence-in-serbia-montenegro-and-bosnia-and-herzegovina/>
58. Anketa na IPIS: Над 70% од граѓаните се против францускиот предлог. [Survey on IPIS: Over 70% of citizens oppose French proposal] (2022 July 7). *Супел Телевизија* Retrieved April 4 from <https://sitel.com.mk/anketa-na-ipis-nad-70-od-gragjanite-se-protiv-francuskiot-predlog>

Gurakuç Kuçi është doktor i marrëdhënieve ndërkombëtare dhe historisë së diplomacisë, me një doktoraturë të fituar në Universitetin Shtetëror të Tetovës në Maqedoninë e Veriut. Ai ka përfunduar studimet e nivelit master në Politikë Ndërkombëtare dhe ka dy diploma bachelori, një në Shkenca Politike dhe një tjetër në Gazetari, në Universitetin e Prishtinës “Hasan Prishtina”.

Aktualisht, Kuçi punon në detyrën e hulumtuesit të lartë në Institutin për Studime të Luftës Hibride “OCTOPUS”, duke kontribuar në analizat dhe hulumtimet mbi dinamikat e konfliktit dhe paqes në kontekstin e luftës hibride. Po ashtu, ai është profesor në Kolegjin Universum, ku ofron mësimdhënie në lëndë të specializuara të fushës.

Me një përvojë të gjerë në bashkëpunimin me organizata joqeveritare dhe në gazetari, Kuçi ka zhvilluar një portofol të pasur publikimesh shkencore në revista ndërkombëtare, duke theksuar rëndësinë e qasjes kritike ndaj temave të sigurisë dhe politikës globale. Ai angazhohet për avancimin e dijes dhe kërkimin shkencor në fushat e tij të ekspertizës.